

AL. CISTELECAN

Greco-catolicismul la români

Transilvania s-a dovedit un spațiu deosebit de receptiv la înnoirile religioase. Poate chiar un spațiu predisus la convertiri. Conservatorismul religios a avut aici o nuanță revoluționară ori măcar permisivă. Calvinismul, printre unguri, și lutheranismul, printre sași, și-au găsit în Ardeal, destul de repede și destul de ferm, un teren propice. De vină s-ar putea să fie și o anume fragilitate a catolicismului, o oarecare superficialitate a credinței catolice. Dar nu mai puțin și promisiunile de întoarcere la originar, la o modalitate aurorală, mai personalizată și mai puțin ritualistică a credinței pe care Reforma le-a întretinut. Sau, poate, nevoia unor forme de fervoare mai accentuate interioare. Motive sociale și politice se adaugă, firește, celor strict spirituale în acest proces de difracție care a dus Transilvania spre policromia religioasă de azi. În secolul al XVII-lea acest proces era deja cristalizat printre națiunile dominante, fiecare din ele trecând cel puțin printr-un moment de sciziune/reformă religioasă (ba ungurii chiar prin mai multe, unitarieni nefiind mai puțin semnificativi decât catolicii și calvinii). De atunci înapoi n-a mai rămas loc decât pentru acțiunile de prozelitism neoprotestant, spiritul religios al celor două națiuni (cu secuii, trei) rămânând instituționalizat în formele decisive elaborate în secolele XVI-XVII, sub impactul Reformei.

Reforma, după cum se știe, n-a prea avut treabă cu românii și nici românii cu ea. În plină efervescență a revoluțiilor de doctrină și de ritual, românii au rămas monolitic ortodocși (cu vagi pierderi, datorate, mai ales, ascensiunii sociale și demisiei etnice), „avantajați” în acest conservatorism și de condiția tolerată a propriei lor apartenențe religioase. Reformații, și de o parte, și de alta, au operat însă asupra românilor transilvăneni o seducție culturală, dacă nu chiar o presiune religioasă. Primele cărți românești au fost suscitade deei, ba chiar plătite de ei, într-o încercare de „luminare” care era, poate, implicit, și una de convertire. Spiritul național venit odată cu Reforma, opus universalismului catolic, a acționat și asupra românilor prin aceste „momeli” culturale, trezind drastice replici din partea ierarhiei ortodoxe din celelalte provincii. Chiar și astăzi, mari acte de cultură, cum ar fi *No ul Testament de la Bălgrad*, sînt privite cu inima îndoită, întrucît în realizarea lor există o incitație calvină (sau lutherană în alte cazuri, cum sînt multe din tipăriturile lui Coresi). Tentativele reformaților de ambele strane de a-i înzestra pe români cu cărți de cult în propria limbă sînt văzute încă drept acte de prozelitism și de violență spirituală. Dar, dacă lutheranii și calvinii nu și-au cheltuit chiar degeaba banii pentru asemenea cărți, efectele în planul credinței au rămas aproape nule: cîteva articole de credință afectate pe ici-pe colo, sub presiune, și cam atît.

Lipsa de receptivitate la Reforma a fost însă compensată de românii ardeleni prin receptivitatea la Contrareforma. Sfirșitul secolului XVII și începutul secolului XVIII sînt anii în care se petrece singura „revoluție” spirituală printre români: cam jumătate din populația românească a Transilvaniei, de la preoți la enoriași, trece atunci la credința catolică de rit grec, întemeind Biserica Română Unită cu Roma. Românii s-au născut creștini, zice istoria, și s-au trezit ortodocși și fără a-și da seama. Abia „schisma” de la 1700, percepută și azi în termeni traumatici de partea ortodoxă, problematizează și conștientizează o opțiune și o apartenență religioasă vegetativă, luată ca dat al firii și asumată prin simpla moștenire. Trecerea la catolicism a românilor ardeleni e un act deliberat de conștiință, valorizat ca o

- Codruța Maria Știrban-Marcel Știrban**
1948. Momente pregătitoare. Episcopi sub urmărire ♦ pagina 2
Ovidiu Ghitta
Catolici de rangul doi? ♦ pagina 4
Camil Mureșanu
Liniști-se-vor apele?... ♦ pagina 4
Adrian Popescu
Identitate și universalitate ♦ pagina 5
Visky András
Epoca diferențelor. (Scrisoare resemnată despre naționalism adresată creștinilor) ♦ pagina 6
Daniel Vighi
Politica fostei Securități în anul 1990 (I) ♦ pagina 7
Observator ♦ pagina 8
George Schöpflin
Europa de sud-est: definirea conceptului ♦ pagina 10
Ovidiu Pecican
Europele marginii terestre ♦ pagina 12
Bakk Miklós
Șansele reformei constituționale ♦ pagina 13
Hamberger Judit
Manifestul eurorealismului ceh ♦ pagina 14
Bohumil Doležal
Republica Cehă la porțile Uniunii Europene ♦ pagina 15
Paul Drumaru
Jurnal de minoritar ♦ pagina 16
Ágoston Hugó
Bucureștiul ca provincie ♦ pagina 16

reintegrare în Biserica, una, de dinaintea marii schisme. Intermediat de ieziuiți, actul de unire spirituală cu Biserica Romei a fost determinat, dincolo de motivațiile sale spirituale, și de convergența unor interese: ale Imperiului Habsburgic și ale Papalității, pe de o parte, și ale românilor, pe de altă parte, cărora unirea religioasă le deschidea alte perspective sociale, culturale și naționale. Pactul cu Imperiul, stipulat în diplomele leopoldine, chiar dacă nerespectat de cancelaria vieneză (și, mai ales, sabotat de dieta transilvană), a devenit, totuși, temelia unei mari construcții culturale și naționale și a unei emancipări sociale. Biserica Română Unită cu Roma e cea care a deschis românilor orașele, obținînd accesul acestora la meserii, profesii liberale și în administrație. Din școlile acestei biserici au ieșit nu numai reprezentanții Școlii Ardelene, dar și intelectualii români ai vremurilor. Istoriografia comunistă – și rămășițele ei încă active în școli, de la gimnaziu la universități – explică ivirea Școlii Ardelene ca pe un produs al burgheziei române în ascensiune. În realitate, burghezia și intelectualitatea române, cîte erau, au fost produsul acestei biserici (care a stimulat apoi, concurențial, și Biserica ortodoxă din Ardeal, care, de la Andrei Șaguna înapoi, s-a angajat și ea decisiv în social și național). Biserica Română Unită cu Roma a reprezentat primul program de europenizare a românilor, deintegrare a lor în Occident, mult mai articulată și mai profund decât acțiunea occidentalizantă a fanarioților și devansînd cu mult acțiunea de racordare a bonjuriștilor. Această calificare europeană, care lega Provincia de mari capitale culturale (Roma și Viena în primul rînd), a fost coincidentă cu o viguroasă operă identitară: Biserica Română Unită cu Roma, și în deosebi expresia sa culturală – Școala Ardeleană, a fabricat și a lansat în istorie conștiința națională aromânilor, întretinînd o adevărată mistică a originii latine și rezolvînd complexul de inferioritate al românilor. Ca națiune, în bună măsură românii sînt opera acestei Biserici. Recunoștința și recunoscerea meritelor istorice ale Bisericii Române Unite s-au manifestat în textul Constituției din 1923, unde ea e numită „a doua Biserica națională” a românilor. Asumîndu-și dintru început și o misiune culturală, iluministă, ca și o misiune socială și națională, pe lângă misiunea spirituală, Biserica Română Unită cu Roma nu numai că n-a lipsit de la evenimentele istoriei moderne a Transilvaniei și României, dar le-a și pregătît.

Prezența ei semnificativă în Ardeal, împărțind, pînă în 1948, la paritate cu Biserica Ortodoxă, credincioșii (și, fapt el însuși plin de consecințe, nu prin enclavizarea teritoriului, deși unele dominante teritoriale se manifestă, fie de o parte, fie de alta) a dus la conturarea mai pregnantă a unui specific transilvan. Dacă azi mai vorbim de „spirit transilvan” sau de o anumită diferență transilvană, el/ea se datorează nu numai cromatismului etnic și spiritual, cu paralelismele interferențele lor, ci și acestei „devoțiuni localiste” care a colorat românismul în două nuanțe. Deși a făcut încercări, Biserica Română Unită cu Roma n-a prea reușit să treacă peste Carpați, rămînînd înrădăcinată în Ardeal. Ea marchează și e marcată de un „spirit al locului”. Exporturile pe care le-a făcut, colonizarea din Capitală sau din alte orașe, sînt rezultatele unei „migrații” de ardeleni a căror identitate religioasă s-a dovedit neasimilabilă.

Suprimarea din 1948 a supus Biserica Română Unită unei probe de martiriu, pe care a trecut-o cu demnitate. Renașterea din 1989 se dovedește o cale anevoioasă, atît pentru că ea e, pe de o parte, o simplă „legalizare”, fără alte consecințe de drept, cît și pentru că, pe de altă parte, mulți credincioși stau cu fața la trecut, trăind din nostalgia timpurilor – de glorie sau de martiriu. Martiriul e însă o temelie pentru viitor, nu un prilej de infatuare. Pe tradiție și pe martiriu, asumate fără retorică, ar trebui să-și proiecteze vocația, în prezent și în viitor, Biserica Română Unită. Pentru că și una și celălalt nu sînt fi nalități, ci praguri de pornire, puncte de relansare și, mai ales, obligații grave de conștiință.

ALCISTELECAN s-a născut în 1951 la Aruncuta, jud. Cluj. Este lector la Universitatea „Transilvania” din Brașov, respectiv conferențiar al Universității „Petru Maior”, din Tîrgu Mureș. Ultimele apariții *Celălalt Pillat*, București, 2000; *Top ten*, Cluj, 2000.

Codruța Maria ȘTIRBAN Marcel ȘTIRBAN

1948.

Momente pregătitoare. Episcopi sub urmărire

Biserica Română Unită a existat din anii 1697-1700 până în decembrie 1948; interzisă atunci, prin Decretul nr. 358, ea a revenit în „legalitate”, tot prin decret, în decembrie 1989. În răstimpul decembrie 1948–decembrie 1989, ea a funcționat clandestin, în condiții de ilegalitate.

Geografic, ea cuprindea centrul și nord-vestul României, începând cu părțile Brașovului și Făgărașului, până la cele ale Sătmăruului și Banatului, adică toată Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul. În București și în multe alte orașe din Vechiul Regat, Biserica Greco-Catolică a avut credincioși și preoți atât înainte, cât și – mai ales – după desăvârșirea unității politice și naționale a românilor. Sub raport instituțional, la nivel central a fost organizată ca mitropolie (1697), episcopie (1698-1853) și din nou mitropolie (1853-1948, 1990), având sediul la Alba-Iulia (1697-1717), la Făgăraș (1717-1737) și Blaj (1737-1948, 1990). La început, nu a avut episcopii sufragane. Ele s-au format treptat, mai întâi la Oradea (1777), apoi la Gherla și Lugoj (1853) și Baia Mare (1930). În 1932, episcopia de Gherla își mută sediul la Cluj, fiind cunoscută de atunci înainte sub numele de Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla.

Formarea Bisericii Greco-Catolice are loc ca urmare a trecerii ierarhiei ortodoxe române din centrul și nord-vestul Transilvaniei (mitropolit, cea mai mare parte a protopopilor și preoților), precum și a credincioșilor ortodocși din aceste locuri, aflați atunci în plin proces de calvinizare, la Biserica Catolică. Actele Unirii religioase – cum este cunoscută această acțiune – sînt legate de anii 1697-1700.

Motivația Unirii cu Biserica Romei este atât una de ordin religios, cât și de ordin național. Unirea cu Biserica Catolică trebuie privită ca un proces istoric, continuat în timp și cu consecințe pozitive pentru întreg neamul românesc. Biserica Greco-Catolică a fost, prin altarele și prin catedrele școlilor sale, oșcoală de ideal național, încadrată în lumea creștină a Occidentului european. Până la Unirea din 1918, ea a avut un drum comun, cu multe puncte de înfîlțire, cu Biserica soră, ortodoxă, din Transilvania.

Anii 1919-1948 înseamnă o altă etapă în istoria Bisericii Române Unite, cu probleme ce se înscriseră – și nu din vina ei – pe un drum de pregătire și prevestire a dramei trăite în toamna anului 1948. Raporturile dintre cele două biserici naționale românești vor fi, în toată perioada interbelică, într-o continuă și progresivă degradare, începând de la urcarea în scaunul mitropolitan de la Sibiu a lui Nicolae Bălan. Sub același păstor al Mitropoliei Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal vor fi „rupte pecetele unirii”, în 1948, prin complicitate cu Biserica Ortodoxă moscovită și cu puterile politice de la Kremlin și București, și vor fi deschise, simultan, porțile închisorilor pentru ierarhii Bisericii Unite.

Drumul spre decretul 358 a fost marcat de câteva acțiuni semnificative. Ideea unificării celor două biserici românești din Ardeal a fost exprimată de Nicolae Bălan deja la instalarea sa ca mitropolit (de sărbătoarea Rusaliilor, 1920), acesta luîndu-și angajamentul, la Congresul biblic al preoțimii ortodoxe române din Ardeal (1921), de a nu „da odihnă oaselor noastre pînă ce nu vom fi iarăși una”. Aceeași idee revine în Cuvîntările sale din Senatul țării, cu ocazia discuției generale asupra Constituției (12 martie 1923), a dezbaterii asupra proiectului de lege a cultelor (27 martie 1928) și a discuției pentru ratificarea Concordatului (23 mai 1929). Instalarea puterii comuniste și sovietizarea țării îi creează mitropolitului Bălan și, din 1948, și noului patriarh Iustinian Marina, un prilej și mai nimerit de a relua lupta împotriva Bisericii Unite. Oamenii din apropierea lui Bălan spuneau informatorilor că nu era deosebit de încîntat de faptul că trebuie să-și realizeze visul cu ajutorul comunistilor, dar că era obligat să pornească la drum alături de ei. Avea, de altfel, de partea lui un patriarh chiar mai hotărît decît el să pună capăt „uniației” și, mai ales, avea de partea sa noua putere politică. Iată, cît se poate de succint, un calendar al acțiunilor duse din interiorul sau din afara țării împotriva Bisericii Unite: vizita la Moscova a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române (1945); vizita patriarhului moscovit Alexei în România (1947); apelurile lansate de mitropolitul Bălan (la Blaj, 15 mai 1948) și de către patriarhul Iustinian (București, 24 mai, 6 iunie 1948) pentru revenirea românilor uniți la ortodoxie; participarea unei delegații a BOR la Congresul panortodox de la Moscova (9-18 iulie 1948); denunțarea Concordatului cu Vaticanul (17 iulie 1948); decretul-lege pentru reforma învățămîntului și pentru noul regim al cultelor (3-4 august 1948); predica patriarhului Iustinian în Catedrala din Caransebeș (13 septembrie 1948); decretul din 17 septembrie care, invocînd o decizie a Consiliului de Miniștri, reduce numărul episcopilor uniți de la cinci la doi; un alt decret, din aceeași dată, care pune în retragere, din oficiu, pe episcopii români uniți de Oradea, Lugoj și Baia Mare: Valeriu Traian Frențiu, Ioan Bălan și Alexandru Rusu. Prin același decret au fost înlătunîți din funcțiile lor episcopul ortodox Eftrem Erăchescu, mitropolitul romano-catolic de București, Alexandru

Ciser, și episcopul de Timișoara – Augustin Paka. Au fost lăsați însă în funcțiile lor episcopul Iuliu Hossu, la Cluj, și episcopul Vasile Aftenie, vicarul mitropoliei de Blaj, la București. Episcopul Ioan Suci, administrator apostolic al întregii Provincii Mitropolitane, va fi demis printr-o decizie a Ministerului Culturii încă din 3 septembrie 1948, anulîndu-se astfel decizia de numire din februarie 1947.

Acțiunile sînt preluate și continuate în luna octombrie 1948 de către ierarhia BOR, sprijinită de organele politice și de ordine ale statului. La 1 octombrie 1948 are loc adunarea de la Cluj a celor 36 de preoți uniți care „hotărîsc” trecerea la ortodoxie; această hotărîre e sancționată de Patriarhia Ortodoxă Română prin Actul său sinodal din 3 octombrie; la 21 octombrie se organizează la Alba Iulia „manifestările” în cinstea revenirii la ortodoxie.

Replica întregului episcopat român unit, a celui romano-catolic și a nunțiatului a fost promptă și hotărîtă: o scrisoare, din ajunul „consfățuirii” de la Cluj, adresată preoților de episcopul Iuliu Hossu, un decret de excomunicare a preoților care au luat parte la cea „consfățuire”, emis de același episcop, o notă verbală de protest adresată de nunțul apostolic, Mons. Patrick O'Hara, ministrului Afacerilor Străine, memoriile din 7 oct. adresate prezidiului Republicii din partea episcopilor greco-catolici și, în numele întregului episcopat catolic, șefedintelui de guvern; pastoralele episcopului Iuliu Hossu din 25 oct.

Sfîrșitul lui octombrie 1948 înseamnă ultimele zile de libertate ale episcopilor uniți. Arestarea lor s-a făcut la date diferite, dar foarte apropiate: 27 oct. – episcopul Ioan Suci, 28 oct. – episcopii Iuliu Hossu și Vasile Aftenie, 29 oct. – episcopii Alexandru Rusu și Ioan Bălan. Cu toții au fost duși la Mănăstirea Dragoslavele.

În catedralele unite vor intra, călcînd pe flori și covoare, mitropoliții Bisericii surori din Transilvania: la 31 oct., mitropolitul Bălan oficiază în Catedrala Blajului; în aceeași zi, episcopul ortodox de Oradea, Nicolae Popovici, face același lucru în Catedrala greco-catolică de acolo, iar la 16 nov. – în cea din Baia Mare. La Cluj, episcopul Nicolae Colan intră în Catedrala uniților la 21 nov.

Pentru a reface măcar ceva din atmosfera acelor vremuri și pentru a evidenția modul de acțiune, mîină în mîină, al statului și BOR, vom recurge la cîteva mărturii de epocă, din cele adunate chiar de stăpînirea comunistă prin uneltele ei.

Desen după o imagine apărută în săptămînalul american Time, 10 aprilie 1989

*

Iată, mai întîi, cîteva titluri ale notelor informative privitoare la Vatican și la Biserica Catolică și Greco-Catolică: *Vaticanul și momentul actual* (20 mai 1947); *Probleme și orientări ale politicii Sf. Scaun în momentul actual* (17 iunie 1947); *Precocupările catolicismului în Apus* (14 august 1947); *Cultură catolică și greco-catolică se manifestă ostil democrației* (8 decembrie 1947); Mesajul Papei Pius XII în ajunul Crăciunului, înregistrat de către organele de informare: *Buletinul radio-ascultare* (decembrie 1947); *Atitudinea Vaticanului față de ortodoxie în ultimii trezeci de ani. Rezumat* (iulie 1948); *Concordatul și Concordatele ca pacte, tratate sau convenții internaționale* (probabil iulie 1948, înainte de denunțarea Concordatului – 17 iulie). Rapoartele și notele sînt pline de obișnuitele acuze, prezente și în presa vremii, la adresa Vaticanului și a Statelor Unite, ele subliniind anticomunismul categoric al lui Pius al XII-lea, cît și al Vaticanului și al întregii Bisericii catolice. Iată cîteva extrase semnificative: „Convîngerea ce domină în cercurile eclesiastice din Roma” – la 20 mai 1947 – „este aceea a unui inevitabil război între anglo-saxoni și ruși. Unii susțin că acest conflict este iminent, în timp ce alții înclină să creadă că ruptura definitivă nu se va produce înainte de 4-5 ani. Sunt și din aceia, al căror număr nu este indiferent, care afirmă că o schimbare spre dreapta în Uniunea Sovietică este inevitabilă, în vreme ce în America se va produce un fenomen de stînga... În ansamblul lor, toți prelații, cu foarte puține excepții, sînt convinși de un război, mai mult ori mai puțin apropiat. Din aceste motive Sf. Scaun se străduiește ca să prepare terenul pentru marea luptă de care va depinde” – consideră informatorul – „în-săși existența Bisericii, în forma în care se găsește astăzi... Nu există nici o altă alternativă: ori comunism, ori anticomunism. Celelalte deosebiri dispar față de acest postulat valabil pentru toți creștinii, indiferent de specificul credinței lor. Din aceste motive, propaganda

După părerea noastră, acest grupaj de 4 pagini dedicat Bisericii Române Unite nu este nici pe departe complet. În continuare așteptăm și, pe rînd, publicăm și alte păreri, studii și contribuții. Redacția.

anticomunistă catolică depășește cercul membrilor acestei credințe și caută să se răsfrîngă la toate celelalte confesiuni. Mai ales tentative se fac în Anglia pentru cîștigarea anglicanilor, și în Răsăritul Ortodox... În România se pun mari speranțe în Biserica Unită, care trebuie să servească de punte pentru trecerea ortodoxiei la catolicism.” Concluzia notei este următoarea: „Sf. Scaun este astăzi cea mai mare forță din Europa care se opune comunismului și tuturor Guvernelor în care aceștia sînt reprezentați. Dorința unei conflagrații mondiale este considerată ca cel mai mare rău, însă o nenorocire necesară, singura capabilă să salveze omenirea”.

Cam în aceiași termeni este comentată atitudinea Papei și în nota din 17 iunie 1947. Pe cît zice nota, Papa continuă să creadă în iminența unui război între ruși și anglo-saxoni, și, deci, între comunism și capitalism, excluzînd apriori orice posibilitate de compromis cu Uniunea Sovietică. Atitudinea anticomunistă s-a concretizat – afirmăm aceeași notă – mai ales în țările cu tradiții catolice, cu foarte puternice organizații politice. Vaticanul, se spune, a devenit astfel protipendă reacțiunii internaționale.

O altă notă informativă, din 8 dec. 1947, intitulată *Cultură catolică și greco-catolică se manifestă ostil democrației*, arată că papa de la Roma a dat dispozițiuni Bisericilor catolice și greco-catolice să nu mai officieze servicii religioase pentru membrii partidelor democratice și în special a celui comunist. Nota mai arată că această dispoziție a fost primită și pusă în aplicare de Mitropolia Greco-Catolică de la Blaj, care „a dat instrucțiuni verbale tuturor preoților greco-catolici dependenți de acea mitropolie ca să evite pe cît posibil total în predicile ținute cuvintele de laudă pentru regimul democrat și Guvernul din România. Aceiași Mitropolie” – se spune în încheierea notei – „a prevăzut sancțiuni severe pentru preoții care s-ar abate de la acele dispozițiuni verbal primite”.

Mesajul de Crăciun al lui Pius al XII-lea a fost interpretat ca o aspră critică adusă factorilor politici comunisti și procomunisti din întreaga lume. „În prima parte a mesajului său, Papa” – se spune în comentariul autorului notei – „a stigmatizat minciuna erijată în sistem pentru a înșela opinia publică și pune în gardă pe catolici împotriva primejdiilor acestor procedee”.

Arhivele instituțiilor de informare ale statului confirmă o urmărire continuă a episcopilor, preoților și credincioșilor uniți, cu următoarele „teme”: atitudinea față de noua putere (martie 1945–decembrie 1948), alegerile de mitropolit (1946) și reacțiile față de măsurile restrictive adoptate împotriva BRU. Notele informative cercetate de noi acoperă perioada octombrie 1945 – decembrie 1948 și ele dovedesc interes față de toți episcopii, dar mai ales față de Alexandru Rusu, Iuliu Hossu și Ioan Suci. Primii doi au fost implicați în alegerile de mitropolit, iar Ioan Suci a fost urmărit pentru activitatea desfășurată ca administrator apostolic al Mitropoliei (1947-1948). Au fost urmăriți și Valeriu Traian Frențiu, fie cînd îndeplinea aceeași funcție de administrator apostolic (1945-1947), fie, mai apoi, la Oradea (1947-1948), Ioan Bălan și Vasile Aftenie, precum și vicarul Victor Macovei de la Blaj, canonicii și preoții uniți, atât cei trecuți la ortodoxie, cît și cei rămași credincioși Bisericii Unite. Notele informative formulau concluzii privitoare la atitudinea episcopilor și a Bisericii Unite în general. Din punctul de vedere al regimului, nici un episcop nu era mai breaz ca altul: „Oricare episcop ar fi ales la această alegere” – e vorba de alegerea de mitropolit – „rămîne indiferent, căci toți sînt reacționari”.

Iată acum cîteva „fișe” individuale ale episcopilor, făcute de organele de informare. Vom începe cu Alexandru Rusu, episcop de Baia Mare, ales de Sinodul electoral din 1946 mitropolit, dar neacceptat de puterea politică de la București. Notele îl prezintă ca pe unul care a „avut de la eliberare...o atitudine dușmănoasă față de regimul democratic”, trăgînd concluzia: „Episcopul Alex. Rusu nu mai poate continua activitatea în regiunea Baia Mare în aceste condiții”. Era considerat ostil guvernului prezidat de Petru Groza, partizan al P.N.Ț.-ului lui Iuliu Maniu, iar despre reședința lui se afirmă că era „principalul cuib al reacțiunii din Baia Mare”. El însuși avea rolul de aface legătura între reacțiunea din provincie și cea din capitală: „legăturile dintre aceste cercuri reacționare cu cele din Capitală o face însuși Episcopul Alexandru Rusu, care vizitează deseori capitala”. De altminteri, episcopul a fost acuzat de lucruri asemănătoare și în presă, ziarul *Brazdă Nouă* din Satu Mare (noiembrie 1946) numîndu-l „agent de propagandă național-tărănistă” în care calitate a «transformat» „Catedrala greco-catolică din Baia Mare... într-un cuib naționalist-tărănesc”. Nu sînt singurele acuzații aduse episcopului Rusu, urmărit pas cu pas pînă la arestare. Notele îl arată ca pe un om de neclintit din convîngerile sale religioase. Din această cauză guvernul a anulat votul de la Blaj, nerecunoscîndu-l ca mitropolit ales. Astfel s-a ajuns la numirea episcopului locțiitor de Oradea, Ioan Suci, ca administrator apostolic al Mitropoliei Blajului, pînă la desființarea BRU.

Episcopul Ioan Suci a intrat însă în atenția organelor de informare și supraveghere înainte de a fi investit în această funcție. La jumătatea lunii octombrie 1947 el a avut și privilegiul de a i se întocmi o fișă personală. Fișa pornea de la cîteva date biografice: originar din Blaj, dintr-o familie de ardeleni; liceul la Blaj, înclinății spre știință; frați și surori – pe care-i întreține; vîrstă – 38 de ani, deși pare mai tînăr; ținută severă, foarte curajoș, respectat de toată lumea, stăpînește și influențează auditoriul; nu e membru P.N.Ț., dar legătura lui cu

oamenii lui Maniu e evidentă, fiind „un aprig dușman al regimului democratic, prezidat de dr. Petru Groza”. Fermitatea credinței, dusă pînă la sacrificiu, reiese și din aceste note informative: „Eu înțeleg să mor pentru credința mea religioasă, dacă e cazul” – se citează în raport o frază spusă „într-o atmosferă intimă”. E ceea ce episcopul Ioan Suciul a și făcut. Raportul îl caracterizează astfel: „Modest. Călătorește în clasa a treia, pe tampoane, disprețuiește confortul. Mic de statură, uscățiv, pare un ostaș al lui Christos, asemeni figurilor lui El Greco. Are un mare talent oratoric. Prezintă problemele cele mai abstracte sub formă care sunt accesibile minților celor mai simple. Pădă un timbru plăcut, știe să fie cînd duios, cînd extrem de sever în tonalitatea sa și astfel stăpînește auditoriul, pe care reușește să-l farmece. Este foarte respectat de toată lumea”. O notă informativă din februarie 1948, în care se face o semnificativă caracterizare a rezistenței catolice, exemplifică această rezistență prin atitudinea episcopului Suciul: „Agitatorii cei mai primejdioși contra regimului sunt dintre catolici. Astfel Ioan Suciul, de la Blaj, colindă țara și-i arde la cuvîntări pe față contra democrației. Așa a făcut și la Cluj, chiar acum recent, în februarie, fiind în trecere spre Oradea”.

Semnificative sînt și notele trimise „din teritoriu” în lunile iulie–octombrie. La Oradea, potrivit unei note informative întocmită la „Centrul Cluj”, în 27 iulie (și care comentează Conferința episcopala de la Oradea, din zilele de 17-18 iunie, precum și acțiunile episcopului Hossu, la Cluj și București, ca urmare a celor hotărîte la Conferință), s-au purtat discuții în legătură cu „răspunsul ce urma să fie dat la apelul patriarhului pentru unirea bisericilor”, discuții asupra cărora „se păstrează cel mai mare secret, episcopul Hossu nefiind la întoarcere nici o lămurire verbală sau scrisă clerului superior. Aceștia au putut afla doar că episcopii au fost unitari în atitudinea luată și că fiecare episcop urma ca, în duminica Rusalilor, să predice credincioșilor «calea de urmat»”. Ne este cunoscut și conținutul pastorealei hotărîte la Oradea. Ea e intitulată *Clerul și credincioșii Bisericii Române Unite. Cuvînt de mărturie pentru ceasul de față*. Poartă data de 24 iulie 1948 și e semnată de Valeriu Traian Frențiu, Alexandru Rusu, Iuliu Hossu, Ioan Bălan și Ioan Suciul. A fost trimisă, în copie, de către Direcția Generală a Siguranței Statului, Serv. I, Bir. 6, la 12 august 1948, Ministerului Cultelor, Cabinetului ministrului, cu următoarele observații și propuneri: „Biserica Română Unită răspîndește printre credincioși o circulară pe cinci pagini, semnată de toți episcopii greco-catolici prin care se arată poziția acestei biserici față de propunerea de a reveni la Biserica ortodoxă. Întrucît acțiunea episcopilor uniți este de natură a agita spiritele, vă rugăm să binevoiți a dispune să se atragă atenția Bisericii Unite de a nu mai răspîndi asemenea circulare fără aprobarea Dvs. În caz contrariu, Ministerul Afacerilor Interne va fi pus în situația de a lua singur măsurile necesare”. Implicarea organelor Ministerului Afacerilor Interne în procesul de „unificare” al bisericilor românești este evidentă.

Aceeași notă menționează că episcopul Hossu, în urma conferinței de la Oradea, a fost la București „pentru a prezenta memoriu asupra problemei unirii bisericilor și pentru a cere ca: clerul să nu fie persecutat” și că s-a întors la 14 iulie „foarte mulțumit de audiența avută la primul ministru”. Nici nu e de mirare, căci Petru Groza a excelat în promisiuni neonorate.

Conferința episcopală de la Oradea a hotărît ca episcopii să continue acțiunile de apărare a credinței și Bisericii Unite. O notă informativă din 21 iunie și un raport al Siguranței din Cluj, întocmit la aceeași dată, reproduc pasaje din cuvîntarea episcopului în catedrala din Cluj, de Rusalii, și formulează aprecieri privind BRU. Ambele documente au ajuns la București la 28 iunie 1948. Cuvîntarea episcopului a fost considerată o replică la propunerea patriarhului Justinian: „Catedrala era ticsită de credincioși iar vocea ridicată astfel încît, la sfîrșitul ei, Episcopul răgușise complet”. Sînt reproduse pe larg pasaje din această cuvîntare: „Astăzi, cînd serbăm Sfintele Rusalii, ați auzit și alte știri cărora nu este permis ca să le dați crezare. Adevărul este că am fost chemați să ne unim. Dar cum? Apoi, a continuat ironic, „frățește”. Apoi da, tot frățește răspundem și noi: Noi știm, simțim și credem cu tărie că facem parte din adevărata biserică a lui Christos. Aceasta este convingerea noastră sfîntă. Este adevărat că între cele două biserici românești, dacă am vorbi în procente, am putea spune că 96% ne asemănăm. Deci în puține ne separăm. Dar tot afit de adevărat este că noi deținem tezaurul adevăratei credințe. Căci Biserica lui Christos este una singură și numai una. Sfîntul Petru a fost unul și acolo unde a fost el, acolo este și adevărata Biserică a lui Christos. De dragul nimănui nu vom deveni trădători. De dragul nimănui de pe pămînt noi nu ne vom părăsi credința maicii noastre Roma”. Raportul precizează că episcopul era înconjurat de un cerc larg de canonici, preoți și laici, remarcînd prezența canoniciilor Avram, Chertes, Pura, a preoților Alexandru Nicula, Virgil Băliban, Gheorghe Forna, Coriolan Suciul, a dr. Liviu Pop, a medicului Liviu Teliu, a dr. Petre Rebreanu, acuzați de colportarea știrilor anglo-americane. Raportul conchide: „Din cele expuse mai sus, rezultă că Biserica Greco-Catolică nu numai datorită intereselor de castă ale preoților – ci și datorită împrejurărilor specifice arătate, s-a transformat într-un puternic instrument al lagărului imperialist și al reacțiunii interne de acțiune împotriva regimului democrat popular de la noi. Această acțiune, episcopul Hossu o duce cu ajutorul camarilei, prin care domină viața Bisericii Unite din regiunea sa, ca și prin protopopii cu care vine destul de des în contact. Aceștia, la rîndul lor, duc influența episcopului asupra preoților și credincioșilor de la sate”.

De la Sibiu, la 27 august 1948, a fost trimisă o notă informativă asupra acțiunilor desfășurate de episcopul Ioan Suciul prin localitățile județului. Episcopul se afla într-o vizitație canonică și, după cum rezultă din notă, pretutindeni a fost primit de credincioși cu mare în-

sufletire, episcopul ținînd cîte 3-4 predici pe zi. În comuna Orlat, de pildă, a fost întîmpinat de însuși primarul comunei, care i-a declarat în auzul tuturor „că deși primar, el este înainte de toate fiu credincios al Bisericii Catolice pe care o va apăra și nu o va părăsi niciodată. Au fost” – continuă nota – „multe comune unde i-au ieșit în întîmpinare și ortodocșii pe care i-a binecuvîntat de asemenea”. Vizitațiile s-au desfășurat „în spiritul și sub ocrotirea Maicii Domnului”, iar episcopul a împărțit iconițe și a făcut rugăciuni, cerînd tuturor să se pună sub scutul Sfintei Fecioare „pentru vremurile care vor veni. Are succes cu predicile fiind un orator cu mult talent și vervă. Se pricepe să construiască cu mult ușurință fraze aparent nevinovate însă care, în fond, sunt cu mult subînțelese”. Din rapoarte rezultă cu evidență tăria de credință a episcopului, care le spunea tuturor că „este pregătit sufletește pentru orișice, chiar să fie arestat. A dat dispoziții protopopilor ca nici unul să nu încerce să-și părăsească credința, ci să fie o pildă vie în fața celorlalți preoți și a credincioșilor. Dacă cineva va încerca să le ia bisericile pentru vreun alt cult, să protesteze, însă să nu depună rezistență fizică, ci doar morală”. Episcopul a făcut și

Instrumentele schinguirii reprezentate pe o cruce de lingă drum din Transilvania (Jelképtár – Arhiva simbolurilor, Editura Helikon, Bp., 1990)

alte vizitații canonice în arhidieceză, deși prefectul de Blaj a încercat să-l împiedice să le mai facă, cel puțin o vreme. El i-a răspuns însă că „nu există putere lumească care să-l poată abate de la îndatorirea sa de a se îngriji de sufletul credincioșilor săi și că el nu înțelege să cedeze decît în fața forței brutale. „Atunci – continuă informatorul – prefectul a încercat să zădărnicească vizitele, risipind oamenii și confiscînd trăsurile care trebuiau să-l transporte. Cu toate acestea, el și-a îndeplinit programul de vizite.” Nota recunoaște că „pretutindeni unde merge este supravegheat de jandarmi și oamenii regimului. Este însă greu să-l surprindă asupra vreunui fapt concret, căci știe să ascundă subînțeleșul frazelor sale în texte biblice”.

Noua lege a cultelor a determinat organizarea unei noi conferințe episcopale, în zilele de 26-28 august, tot la Oradea. În primele două zile au participat episcopii români uniți, iar în ziua a treia și episcopii romano-catolici de Alba Iulia, Iași și Satu Mare. Două probleme au stat în atenția conferinței: efectul legii cultelor asupra școlilor confessionale și prevederile aceleiași legi în privința numărului de 750.000 de credincioși care „revin” unui episcop. Conferința a hotărît redactarea unor memorii și trimiterile lor lui Petru Groza, Stanciu Stoian, Vasile Luca și Ana Pauker.

La mijlocul lui septembrie 1948, în zilele de 14-16, episcopul Ioan Suciul străbate satele din vechile raioane Gherla, Bistrița și Luduș: Bădești, Visuia, Micești, Stupini, Fîntînele, Silvașul de Cîmpie, Cătina, Sîmboeni. În ultima localitate se va întîmpla și prima arestare a episcopului. Arestarea are loc la capătul unui drum triumfal. O notă informativă din 16 sept. relatează că „în ziua de 12 septembrie a.c. a fost în comunele Sînmihai și Bădești, iar în ziua de 13 sept. 1948 a fost în comuna Micești. În toate trei comunele a fost primit de către cetățenii din sat călări pe cai și un car tras de 6 boi. Cu aproximație, în fiecare comună a fost întîmpinat de cca. 500 de persoane. /.../ În ziua de 14 septembrie 1948 a sosit în comuna Visuia, întîmpinat fiind de 6 călăreți în costume naționale, un car tras de 6 boi și cca. 600 persoane”. Tot în 14 sept. „a ajuns în comuna Fîntînele unde a fost primit de cca. 600 oameni bine organizați de către învățătorul Berbecaru Iacob, au fost 12 călăreți în costume naționale, două care cu 6 boi frumos ornamentate”. În ultimul loc de închinare, la slujba religioasă oficiată în biserică din Cătina, în prezența a cca. 400 de credincioși, episcopul va spune în predică „să ne rugăm pentru conducătorii vremelnici de astăzi să nu ne ducă la mai rău”. În drumul de la Cătina la Sîmboeni, se spune în notă, „a fost ridicat de or-

ganele de securitate”. Cu cîteva zile mai înainte fusese destituit din funcția de administrator apostolic, iar știrea o primește în timpul acestui pelerinaj apostolic. O altă notă informativă - o radiotelegramă - trimisă din 14 sept. 1948 de către Direcțiunea Regională a Securității Poporului de la Sibiu Direcțiunii Generale a Securității Poporului, București, Direcțiunea I, în completarea notei din 6 septembrie, raporta: „Cu ocazia încunoștințării Mitropoliei de la Blaj de demiterea episcopului Ioan Suciul, canonicul Moldovan Ioan și Neda Dumitru au plecat în județul Turda, unde se află mitropolitul Suciul Ioan cu canonicul Dănilă Gheorghe și preotul Rusu Petru, pentru a-i aduce la cunoștință ordinul primit de la Culte și pentru a vedea măsurile luate, precum și atitudinea Consistoriului față de acest ordin. Încă nu se cunoaște atitudinea mitropolitului din Blaj și canonicii sunt hotărîți să rămînă solidari cu mitropolitul în bloc și să plece cu toții în mînăstire”.

La Blaj, în catedrală, în ziua de 2 octombrie, episcopul va vorbi despre caracterul trecător al orînduirii comuniste și despre trăinicia Bisericii Catolice și a spiritului catolic. Chiar în ziua în care credincioșii greco-catolici erau obligați să treacă la ortodoxie, episcopul a oficiat în catedrala din Cluj, alături de 10 canonici și mai mulți preoți. La sfîrșitul slujbei a ținut o predică, comentată într-o radiotelegramă a aceleiași Direcții a Securității din Sibiu: „La terminarea slujbei, fostul episcop Suciul a ținut un discurs cu caracter religios, avînd un substrat politic-național”. A făcut un istoric al BRU, a vorbit despre rosturile sale în istoria poporului român și despre prigonirile păgîne ale primilor creștini. Acele vremuri reînviau acum în România și episcopul a îndemnat credincioșii la rezistență: „Să nu vă lăsați amăgiți. Fiți tari și uniți în fața oricărei furtuni care va veni peste capul nostru. Poate va curge sînge chiar. Să nu ne înfricoșeze. Să luăm pilda martirilor noștri care au jertfit cu credința lor vîrsîndu-și sîngele pentru acest crez”. Părea stăpînit de emoții, consemnează informatorul. A emoționat, recunoaște acesta, „pînă la lacrimi” și pe cei prezenți. Era ziua Vinerii Mari pentru BRU – așa o și numește, de altfel, într-o circulară trimisă preoților la 2 oct. 1948. Așa o consideră în tregul episcopat strîns într-o nouă Conferință, de data aceasta organizată la București, în zilele de 6-9 oct. 1948. Au participat toți episcopii uniți. „Conferința a avut loc” – se consemnează în nota informativă din 9 oct. 1948 – „cînd la Arhiepiscopia Catolică, cînd la domiciliul Nunțului Papal, cînd într-o casă conspirativă, ce nu a putut fi identificată și a avut drept scop stabilirea unei atitudini comune față de încercarea autorităților de a realiza o revenire la ortodoxie”. Informatorii n-au putut afla decît că s-a strîns material în legătură cu măsurile restrictive luate împotriva clerului greco-catolic. O serie de note informative venite din Ardeal va completa lacunele celor din București. Episcopul Ioan Suciul – numit de informatori ex-episcop - a rămas, pentru întreaga BRU – ceea ce a fost. El continuă să trimită circulare de îmbărbătare preoților, tinerilor, tuturor creștinilor. Nu pierde nici un prilej. Dimpotrivă, le caută și le găsește. Întregul episcopat face la fel. Toți episcopii se sfătuiesc împreună.

Adunarea de la Cluj, din 1 oct. 1948, a celor 36 de preoți ce au hotărît trecerea la ortodoxie s-a ținut în sala de gimnastică a Liceului „George Barițiu”, sub președinția protopopului Traian Belascu. Totul s-a desfășurat într-un regim de urgență, cu incursiuni în istorie și acuzații aduse Vaticanului care, „împotriva principiilor evanghelice” – după cum declara Traian Belascu – „s-a angajat în frontalul imperialismului agresiv și ațîțător la noi războaie”. Au fost repetate și alte slogane, precum „Noi azi nu mai vrem să primim comenzi de la Roma”, iar ruperea actului de unire de la 1700 „este un act de înțelepciune pe care conștiința noastră ni-l impune”. În același timp, s-au adus elogii modului în care s-a îndeplinit actul de la Cluj: „Unirea noastră de azi cu Biserica Ortodoxă Română autocefală” – declară Nicolae Gheorghiu – „este o realizare nu numai religioasă, ci și profund democratică, căci se porneste de jos în sus, de la popor și pentru popor, așa cum totul se îndeplinește în Republica Populară Română”. Cu aceeași grabă, în seara aceleiași zile, escortați de poliție, delegații au plecat la București. Duminică, 3 octombrie, la orele 9, au fost prezentați patriarhului Justinian, în sala mare a Sf. Sinod. S-au ținut primele discursuri și a fost citită Proclamația de la Cluj. Membrii delegației, împreună cu cei care au asistat la primire – patriarhul Justinian Marina, mitropolitul Nicolae Bălan, mitropolitul Vasile Lăzărescu al Banatului, arhiepiscopul Firmilian al Craiovei, arhiepiscopul Sebastian al Sucevei și Maramureșului, episcopul Antim Nica al Dunării de Jos, vicarii patriarhiei Veniamin, Atanasie și Pavel, protopopii și preoți din capitală – s-au îndreptat apoi spre biserică Sf. Spiridon, unde mitropolitul Bălan a oficiat un Te Deum. S-a mai citit o dată Proclamația, iar pr. Gh. Vintilescu, directorul Cancelariei Sf. Sinod, a citit Actul Sinodal prin care uniții au fost primiți în rîndurile Bisericii Ortodoxe. Patriarhul anunță, tot atunci, o mare manifestație, care se va ține la Alba Iulia, pe 21 oct. 1948, spre a aniversa ziua „eliberării de vrăjmașă captivitate a Romei”. Așa se va și întîmpla. În ziua fixată, la Alba Iulia vor fi aduși, cu voia și fără voia lor, o mulțime de oameni în fața cărora s-a repetat ceremonialul de la București, cu aceiași actori. Patriarhul Justinian Marina părea astfel să-și fi împlinit visul, cu arma cu care se lăuda că o are: „Avem în mînă un cuțit foarte ascuțit și ne vom folosi de el pînă la sfîrșit: pe 21 octombrie Biserica Greco-Catolică nu va mai exista și unirea va fi fapt împlinit”.

Acest „cuțit” a fost arma frățească cu care a acționat BOR, în frăție cu partidul comunist.

ȘTIRBAN MARCEL s-a născut în 1932 la Poplaca, jud. Sibiu. Este profesor la UBB, catedra de istorie contemporană. Ultima apariție: *Din istoria Bisericii Române Unite*, Editura Muzeului Sătmărean, 2000.
ȘTIRBAN CODRUȚA MARIA s-a născut în 1967 la Cluj, este farmacistă.

Ovidiu GHITTA

Catolici de rangul doi?*

Statutul social-juridic al preoților ruteni și români din nord-estul Ungariei care acceptaseră unirea cu Biserica romană fusese imaginat în mediile aulice în conformitate cu o paradigmă. Mai de fiecare dată când s-au referit la prerogativele și libertățile respectivelor popi, documentele elaborate în ambianța Curții de la Viena, începând cu epoca lui Leopold I, au insistat apăsător pe o idee: identitatea acestui statut cu cel al clerului romano-catolic. Îndrăznețul punct de vedere al monarhiei asupra locului și tratamentului cuvenit în societate sacerdotilor greco-catolici avea o justificare foarte precisă. Fiind „mădular ale aceluiași trup”, „bisericele, fețele bisericesti și bunurile celor de ritul grecesc uniți cu Sfânta Biserică Romană (...) trebuie să se bucure exact de aceeași imunitate ecleziastică, de care se cunoaște că se folosesc și se bucură efectiv, după prescripția sfințelor canoane și prin consimțământul, indulgența și privilegiile principilor pămintesti, biserica, fețele bisericesti și bunurile credincioșilor de ritul latin al Sfintei Biserici Romane”. Motivul fundamental aflat în spatele unui atare mod de a privi lucrurile rezidă în faptul că stimularea resurrecției catolicismului în Ungaria stătea, aflat în obiectivul politicii religioase a Casei de Austria, cât și în cel al demersurilor întreprinse de ea în numele „intereselor de stat”.

Cunoscând această poziție de principiu a suveranilor Habsburgi în timpul cărora ideea unirii a început să devină realitate instituțională în monarhie, ne putem întreba dacă acțiunile desfășurate de ei în sprijinul drepturilor preoților catolici din regat au dezvăluit, de fiecare dată, o raportare echidistantă la cele două categorii de clerici supuși autorității spirituale a Suveranului Pontif. În stadiul actual al cunoașterii, analizând strict declarațiile și inițiativele oficiale puse în slujba apărării statutului social-juridic al parohilor uniți, răspunsul este afirmativ. Cu toate că uneori n-au avut efectul scontat, tentativele în termitente ale autorităților statului de a impune pretutindeni, fie respectarea imunităților fiscale și a scutiților de sarcinile senioriale ale preoților greco-catolici, fie obligativitatea dotării parohiilor cu loturi de pământ, fie practica deferirii sacerdotilor culpabili exclusiv justiției ecleziastice, denotă că s-a luat în calcul un singur model, o unică măsură. Lucru dovedit, de altminteri, și de inițiativa salarizării unor sacerdoti uniți, în virtutea apartenenței lor la marele corp clerical catolic. Prin urmare, se poate conchide că, atunci când în dezbateri s-a aflat problema imunităților ecleziastice, semnalele trimise în teritoriu de către înaltele organe ale puterii n-au conținut aluzii sau îndemnuri la discriminări între sacerdoții celor două denominațiuni catolice. Dimpotrivă, ele constituie mărturi ale încercărilor statului de a interveni modelator într-un domeniu grevat de conservatorism, de inerție, de atitudine osificată față de „celălalt”. Nobilimea comitatensă era îmboldită să se raporteze la popa unită ca la un adevărat preot catolic.

Temă a libertăților și a scutiților aferente statutului social-juridic al clerului greco-catolic n-a fost însă singura față de care suveranii din Casa de Austria și-au exprimat poziția în prima jumătate a secolului XVIII. Ei s-au prevalat de dreptul lor de patronat bisericesc în Ungaria și pentru a-și exprima și susține punctul de vedere în privința raporturilor ierarhice dintre episcopii „latini” din regat și cei uniți. În mod evident, ori de câte ori au ridicat această problemă, poziția lor față de cele două categorii de catolici n-a mai fost echidistantă. Uneori deschis, alteori discret, monarhia a susținut ambiția ierarhilor romano-catolici maghiari de a-i tutela pe neofitii de rit grec. De pildă, cu toate că „de iure”, toți episcopii ruteni care au stat la Muncaci între 1716-1771 au avut din partea papalității mandat de vicari apostolici, „de facto”, începând cu Genadius Bizanczy, ei au ajuns (cu sprijinul decisiv al brațului secular) să fie constrânși să funcționeze sub jurisdicția ordinară a episcopului latin de la Eger ca vicari rituali. Mesajul indus prin recurgerea la acea soluție era clar: vladica greco-catolic nu putea fi egal în prerogative cu prelatul romano-catolic, ci doar subordonatul lui. Fără a exclude posibilitatea ca atitudinea binevoitoare a lui Carol VI și a Mariei Tereza față de tendințele hegemonice ale episcopatului de Eger să fi fost dictată de faptul că, în forul lor interior, ei îi priveau pe uniți ca pe niște catolici de rang inferior, ce trebuiau ținuți neapărat sub controlul vigilent al ierarhiei bisericesti latine, cred că linia de conduită a Curții de la Viena în această problemă s-a fundamentat pe considerente pragmatice. Altminteri ne putem întreba: dacă partizanatul confesional ar fi fost determinant în stabilirea respectivei poziții de principiu a statului, atunci cum s-ar explica intervenția aceleiași instituții în sprijinul înființării diecezei greco-catolice românești din Ardeal? În cazul Ungariei, monarhia și-a articular strategia în funcție de două mari ținte. Până la un moment dat, ea a agreat un asemenea raport instituțional între „latini” și uniți, pe de o parte, din dorința de a întări baza demografică a unor episcopate romano-catolice din regat (Eger, Zagreb, Oradea), iar, pe de alta, din nevoia vitală de a-și asigura (sau de a nu pierde) sprijinul politic al influențelor prelați latini și, prin relațiile lor de rudenie, al magnaților. Că acest din urmă interes a cântărit foarte greu în balanță o dovedește, prin contrast, deja pomenitul exemplu al Transilvaniei. Acolo, extrem de frivola însemnătate politică a ierarhiei bisericesti romano-catolice locale i-a dat Curții de la Viena mină liberă pentru a acționa pe lângă Sfântul Scaun în ve-

derea canonizării episcopiei greco-catolice de Alba Iulia-Făgăraș, încă într-o fază timpurie a organizării Bisericii unite din principat.

Așadar, discursul oficial în vederea două tipuri de raportare a monarhiei la slujitorii Bisericii greco-catolice din Ungaria. Primul se întemeie pe ideea *egalității* de statut social-juridic a preoților catolici, indiferent de rit. Cel de-al doilea, dimpotrivă, era bazat pe acceptarea soluției *subordonării* arhierilor și parohilor greco-catolici față de episcopiai latini. Observăm că, simultan, referirile aulice la clericul unit reușiseră isprava de a-l configura antinomic: ca un catolic cu drepturi depline, dar și ca un catolic de rangul doi. În mod logic, coexistența celor două mesaje contradictorii n-avea cum să conducă în timp, în Ungaria, la o recunoaștere socială unanimă a sacerdotului unit ca egal în prerogative cu confratele său latin; aceasta și fiindcă în calea respectivei inovații stăteau oricum factori perturbatori (vigoarea autonomiilor locale, perpetuarea vechilor mentalități de Stare, partizanatul calvin exprimat de mare parte a nobilimii din comitate etc.).

La capitolul imunități ecleziastice, bunăoară, în pofida eforturilor depuse de suverani, realizările au fost mediocre. Din câte cunoaștem până acum rezultă că cei mai mulți dintre preoții uniți care au activat în primii șazeci de ani ai secolului XVIII n-au prea simțit urmările faptului că împărțeau aceeași credință cu împăratul. Circumstanțele din teritoriu au făcut ca egalitatea lor în prerogative și scutiuri cu sacerdotul romano-catolic să rămână, în numeroase cazuri, înscrisă doar pe hîrtie.

Scara paradisiului (detaliu desen, miniatură rusă, sec. XI.)

Din perspectiva intereselor pe termen lung ale monarhiei, nici așezarea greco-catolicilor sub tutela latină locală n-a fost mai rodnică. Diferențele de statut ecleziastic dintre părțile ce compuneau respectiva relație deveniră treptat sursa unor ambiții, frustrări sau tensiuni extrem de păgubitoare pentru cauza catolică. Neînțelegerile au atins câteva momente de vîrf în deceniile 5 și 6 ale secolului XVIII. Atunci, exercițiile de autoritate ale episcopului Barkoczy față de vladica de la Muncaci, dirijarea înspre colegiul diecezan de la Eger a fondurilor menite a-i ajuta pe seminariștii uniți, constrîngerea credincioșilor ruteni sau români să achite dijma cuvenită clerului latin sau prohibirea administrării unor sacramente de către popii uniți au dovedit din plin la ce excese putea conduce acel raport de subordonare ierarhică; un raport care a încurajat manifestările paternalist-posedive ale corpului sacerdotal romano-catolic față de cel unit. În loc ca dezideratul edificării sentimentului de solidaritate fraternă între clericii celor două denominațiuni catolice să se împlinescă, prin asemenea practici s-au obținut efecte inverse. Înștiințată despre toate acestea la începutul anilor '50, Maria Tereza a solicitat curmarea imediată a tratamentului discriminatoriu și a abuzurilor cu care se confruntase o parte a preoștii greco-catolice din nord-estul Ungariei. Pentru ca ele să înceteze însă cu adevărat, nu erau de ajuns avertismentele date prin rescripte prea-înalte parohilor sau nobililor romano-catolici culpabili. Trebuia eliminat însuși elementul care marca atât de net inegalitatea dintre sacerdoții celor două rituri, încurajînd raportarea la unit, ca la un catolic de rang inferior. În anul 1750, un „Libellus supplex” adresat Sfîntului Părinte de „clerul ruțean” propunea soluția: emanciparea episcopului lor de sub neferita tutela impusă de ierarhul de la Eger, ținînd cont de faptul că mandatul de vicar apostolic (pe care arhierul rutean îl primise în momentul numirii sale) îl subordona direct Suveranului Pontif. Satisfacerea acestei cereri ar fi consfințit autonomizarea Bisericii unite din părțile septentrionale ale regatului. În mod explicit, Maria Tereza a respins atunci ideea, demonstrînd astfel că monarhia era încă partizana unor atare raporturi ierarhice între latini și greco-catolici. Trei ani mai tîrziu, subiectul fu redeschis de episcopul de la Muncaci, Manuel Olsavszky³. Bine informat, el a inserat în text o serie de referințe documentare și exemple pentru a demonstra că nu mai existau de multă vreme temeiuri de drept canonic care să justifice plasarea „grecilor” sub jurisdicția ecleziastică romano-catolică locală. Mai mult, vladica a adus în discuție înscrisuri papale ce vorbeau despre faptul că ritul grec și cel roman se bucurau de aceeași prețuire din partea conducerii Bisericii catolice. Concluzia se putea trage lesne:

subliniată de Suveranii Pontifi, recunoscută și respectată în Polonia-Lituania, egalitatea de statut dintre păstorii spirituali și credincioșii numitelor denominațiuni catolice trebuia să devină obligatoriu realitate și în Ungaria de nord-est. Altminteri, spune Olsavszky, preoții uniți nu vor înceta niciodată să fie victimele deciziilor arbitrare ale confrăților lor, romano-catolici. Și acesta nu era singurul pericol. Însăși formula greco-catolică se afla în primejdie, dovadă recenta mișcare anti-unire din comitatul Bihor. Reținîndu-i semnificația, episcopul n-a ezitat să lanseze un avertisment dur: „unde nu e egalitate, poate triumfa schisma”. Altfel spus, acolo unde identitatea Bisericii greco-catolice nu era marcată și printr-un episcopat propriu, iar clerul unit nu beneficia pe de-a-ntregul de tratamentul cuvenit unui sacerdot recept, corozivul discurs al corifeilor ortodocși avea toate șansele să fie ascultat și urmat.

Patetica demonstrație făcută de Manuel Olsavszky n-a reușit să determine însă o modificare notabilă a situației. La 16 septembrie 1756, Maria Tereza le-a cerut episcopilor de la Eger și Muncaci să se reconcilieze. Ultimul, în calitate de vicar ritual, trebuia să se resemneze, recunoscînd, iarăși, supremația ierarhului romano-catolic. Fi-rește, soluția tereziană a readus lucrurile în punctul de unde pornise întreaga dispută. În consecință, în deceniul imediat următor, dosarul diferendului s-a îmbogățit cu noi piese. Tot atunci, Biserica greco-catolică din zonă a ajuns să se confrunte cu două crize prilejuite de propaganda „schismatică”: una, în comitatul Satu Mare, în anul 1761, și alta, în Țirgul Dorog, în 1767.

Sensibilizată de această evoluție nefericită a lucrurilor, Curtea de la Viena și-a asumat într-un final rolul de avocat al canonizării episcopiei de Muncaci. În a doua jumătate a deceniului 7 al veacului XVIII, pentru ea devenise lîmpede că un atare pas slujea mai bine interesele catolicismului în regiune. De abia în acel moment monarhia a abandonat vechiul său punct de vedere asupra raporturilor ierarhice dintre episcopii romano și greco-catolici din nord-estul Ungariei. El contribuise din plin la alimentarea ideii că, în definitiv, uniții de acolo nu erau altceva decît niște catolici de rangul doi.

Note

* Acest fragment face parte din cartea intitulată *Nașterea unei Biserici* (Biserica greco-catolică din comitatul Satu Mare în prima jumătate a secolului XVIII), aflată în pregătire la editura Presa Universitară Clujeană. Ea reconstituie istoria cvasi-recunoscută a parohiilor românești dintr-un ținut situat pe atunci în hotarele Ungariei habsburgice, ținut în care ideea unirii cu Biserica romană nu numai că a fost promovată de niște vladici „străini” (vlădicii de la Muncaci), dar a și pătruns în rîndul clerului „valah” cu aproximativ un deceniu mai devreme decît în mijlocul celui din Principatul Transilvania.

¹ Fragment din prima „diploma leopoldina a unirii” (16 februarie 1699): A. Freyberger, *Relatare istorică despre unirea bisericii românești cu biserica Romei*, ed. Clusium, 1996, p. 59. Pasajul reiterează o idee susținută de monarh în patenta din 23 august 1692: A. Hodinka, *A munkácsi gör. szert. püspökség okmánytára*, vol. I, Ungvár, 1911, p. 347-349.

² J. Duliskovici, *Istoriceskija Certi Ugro-Ruskib*, vol. III, Ungvár, 1877, p. 151-153.

³ Magyar Országos Levéltár, C 40, 182 cs., fasc. 30, nr. 971. Documentul a fost pus în pagină la Mária Pócs, în data de 26 iulie 1753.

OVIDIU GHITTA s-a născut în 1962 la Negrești-Oaș, județul Satu Mare. Este lector al facultății de istorie și filozofie al UBB. Ultima apariție: *Church and Society in Central and Eastern Europe*, Cluj, 1998.

Camil MUREȘANU

Liniști-se-vor apele?...

De mai bine de un secol, știința istorică se află într-un stadiu de reconsiderare a posibilităților de a emite judecăți de valoare riguroase „obiective”. Ea acceptă faptul că imaginile pe care le oferă despre evenimintele trecutului sînt variabile și relative, în raport de mentalitatea unei epoci, de configurația unei pluralități de factori sociali, cultural-politici și psihologici.

În istoria românească, printre evenimentele exemplare sub acest aspect, se înscrie unirea religioasă de la 1698-1700, aderarea unei părți însemnate a românilor ardeleni la Biserica Romei.

Calea dezbaterilor în jurul semnificațiilor sale este de-acum aflată de bătaie, încît cel solicitat a se mai pronunța încercă un sentiment de jenă în fața dificultății de a evita repetarea a ceea ce s-a spus de ne-numarate ori, cu competență, cu patimă sau cu naivitate.

Nu se va mai găsi astăzi nici o minte lucidă care să nege că perspectivele intelectuale deschise, treptat, tot mai larg, membrilor Bisericii Unite, au contribuit esențial la formularea de către episcopul Inocențiu Micu-Klein a celui dintîi program de emancipare politică a românilor ardeleni, la dezvoltarea conștiinței naționale, pe baza argumentelor istorice și filologice aduse de învățații „Școlii Ardele- ne”, la implantarea ideii mobilizatoare a latinității limbii și poporului român, la elaborarea actului crucial care a primit (de la adversarii...) numele de „Supplex Libellus Valachorum”, la întemeierea și la consolidarea — cu un rol esențial în formarea intelectualității românești — a școlilor din Blaj și din alte centre, la susținerea prin cît mai multe mijloace a luptei pentru emancipare și unitate națională, pînă la 1918.

E adevărat însă că toate aceste înfăptuiri, și altele, pe care n-am voite să le inserăm, din aceeași temere de a nu cădea în plasa repetițiilor de rutină, nu e corect a fi atribuite în exclusivitate Bisericii Unite. De la un anumit prag al istoriei, și Biserica Ortodoxă a făcut atare progrese, în cât ea a putut asuma, în emulație cu Biserica Unită, o parte a acestui „constructivism” politic și cultural pe seama românității ardelenice.

Nu trebuie neglijat apoi nici acel factor numit, printr-o sintagmă cam uzată, „spiritul vremii”, despre care Barțiu scria că: „...trece peste toate cu o răpejune ce nu suferă nici o împotrivire”.

Deși e de netăgăduit că în opera sa complexă, îndreptată către propășirea nației române, greco-catolicismul a fost moderat, reformist, că a încorporat o doză de spirit conservator, ce nu putea fi ocolit de o mișcare cu bază larg clericală și nici nu voia să-l evite, totuși el n-a rămas impenetrabil la marile idei și schimbări din veacurile XVIII și XIX.

A asi milat, într-o variantă proprie, Luminismul; a salutat și a susținut unele dintre ideile Revoluției franceze: libertatea și egalitatea oamenilor, desființarea privilegiilor, domnia legii, ameliorarea substanțială a condiției materiale, sociale și culturale a țaranului: s-a acomodat metodelor luptei în parlament și prin presă.

Prin urmare, cineva s-ar putea grăbi să afirme că, sub imboldul acelei „răpejuni” a spiritului vremii, românii ardeleni ar fi pășit pe făgașul emancipării politice și al progresului cultural, cu sau fără aportul Bisericii Unite. Concluzie pripită (deși n-a lipsit, chiar dacă mai puțin tranșant formulată, de sub pana unor savanți respectabili), deoarece ambianța universală designată prin expresia „spiritul vremii” constituie un cadru, o condiție, o ofertă a dezvoltării, dar ea singură nu tractează comunitățile umane într-o direcție definită. E necesar ca în prezența acesteia să existe și un nucleu receptiv și dinamic; el a fost constituit, o vreme, tot de cele două biserici, iar, cu timpul, cu și mai multă incisivitate, de intelectualitatea și de clasa politică laică.

Este verosimil că acestea din urmă s-ar fi situat, de la o vreme, în fruntea mișcării naționale politice și sociale a poporului român. Au și făcut-o, de pe la 1870. Dar performanța lor este relativ târzie (iar trecerea timpului și ocaziile pierdute „se răzbună”) și e întrebare dacă, sub oblăduirea acestei componente predominant laice configurația spirituală a românității ardelenice ar fi fost aceeași. Intervine aci necesitatea atenționării asupra circumstanței că biserica și clerul au dispus de un grad remarcabil de autonomie față de puterea de stat, pe care păturile societății laice nu-l atingeau și, s-o spunem deschis, o parte a lor, chiar dacă restrânsă, era dispusă să renunțe la el, tentată fiind de avantajele „integrării” în anturajul oficialității.

Crearea celui specific al sentimentului național ardelenesc, cu neclintirea credinței sale deopotrivă în Dumnezeu și în viitorul „nației române”, s-a datorat și drumului specific parcurs de acest sentiment, pe călătoria îndrumată de spiritul religios și de instituțiile bisericești, cultivând elevația și consecvența moralei și a caracterului.

Dupăcum, cei convingși de excelența rolului pozitiv al Unirii religioase în viața poporului român sînt aproape de epuizarea argumentelor; la fel și contestatarii lui se văd reduși la repetarea cam a acelorași teze. Enunțurile acestora nu au devenit, cu trecerea vremii, mai convingătoare.

S-a spus că actele de acceptare a Unirii au fost niște falsuri, pe care episcopul de la Alba Iulia și protopopii săi le-au semnat fără a-și da seama ce fac. Argument pueril, aflată vreme cit, presupunind că s-ar confirma ipoteza falsului, semnatarii săi erau de bună credință în urma ceea ce ei considerau deja a fi adeziunea lor la Unire, convenită, în condițiile bine cunoscute, cu negociatorii ieziuți. Nu rezultă că, vredată, în intervalul de timp următor, semnatarii din 1698 și 1700 ar fi sesizat că au fost puși să semneze niște acte false, deci cu un conținut neconform cu clauzele acceptate de dinșii. Iar, dacă au existat unele fricțiuni, marcate de aluzii sau amenințări că s-ar putea renunța la Unire, motivul invocat n-a fost niciodată acesta, formal, deși a fost ușor de adus în discuție, în contextul unor nemulțumiri cu substrat real. Când s-a întâmplat ca aceste acte să fie amintite, Uniții s-au referit la litera lor și la nerespectarea acesteia.

Realitatea existențială a faptelor este cea care contează, nu eventualele chițibușerii din niște scripțe. Tribunalul Sfintului Oficiu l-a condamnat pe Galilei, acesta și-a repudiat tezele incriminate (unii îl hulesc fiindcă, septuagenar și orb, n-a preferat soarta lui Giordano Bruno!), dar, indiferent la aceste incidente, Pământul și-a văzut de drum în jurul Soarelui.

Ammăi combătut și cu alte prilejuri caducitatea opiniei că Unirea religioasă de la 1700 ar fi fost dăunătoare, fiindcă a rupt în două etnia românească. De un asemenea efect se poate vorbi, deși el n-a avut manifestări dramatice, doar pînă cînd sentimentul apartenenței confessionale a prevalat asupra celui al solidarității naționale. În alți termeni, pînă cînd „națiunea confesională” devansa pe aceea cu temelie etnică. După ce națiunea, cu conștientizarea trecutului comun, a comunității limbii și aspirațiilor prezente și viitoare, a devenit o „formamentis” predominantă, confesiunile au devenit, la rîndul lor, elemente complementare și nu agente ale vreunei schisme naționale.

Au fost oameni care s-au crezut serioși atunci cînd au susținut că la 1 Decembrie 1918 s-a ratat o ocazie istorică: aceea a unificării religioase, în același moment cu al unității politico-naționale.

Își poate oricine imagina ce sublim ar fi fost trăit momentul „România Mare”, din clipa în care ar fi debutat prin anihilarea unei biserici cum era cea Unită – anteluptătoare pentru unitatea națională –, și, totodată, printr-un act nedemocratic, de suprimare, desigur, sub aparentele „consimțămîntului benevol” (poate chiar entuziast, ca în 1948...), a uneia din opțiunile libertății conștiinței.

Începem cu sublinierea celei mai recente replici din rolul istoric al Bisericii Unite: tenacitatea ei în rezistența împotriva totalitarismului. După 1948, în prima linie, clerul unit și-a regăsit vocația mesianică din timpul lui Inocențiu Micu, al „Supplexului”, al Adunării de pe

Cîmpia Libertății, al Pronunțamentului de la Blaj, al Memorandumului.

Nici un alt corp constituit al spiritualității românești nu-i poate sta alături, la aceleași dimensiuni și cu aceeași disponibilitate a martiriului, în lupta pentru apărarea unuia dintre supremele bunuri ale omenirii civilizate: libertatea conștiinței.

Oamenii aceștia au făcut-o. De-ar fi avut și ei, ca orice ființă supusă greșelii, păcatele lor, neșovăirea și suferința ar fi fost suficiente temeiuri pentru a se putea spune că s-au apropiat de izbăvire, mai întărind și pe semenii, prin pilda lor, spre același țel.

După trei veacuri, ar cam fi sosit timpul ca incriminări fățșe ori insidioase să cedeze locul recunoașterilor reciproce.

CAMIL MUREȘANU s-a născut în 1927 la Turda, jud. Cluj. Este profesor universitar și director al Institutului de Istorie al Academiei Române din Cluj-Napoca. Ultima apariție: *Europa modernă: de la renaștere la sfîrșit de mileniu*, Cluj, 1997.

Adrian POPESCU

Identitate și universalitate

Unirea de la 1700 a deschis, așa cum știm, posibilitatea racordării Transilvaniei cu cultura occidentală, păstrîndu-se, totuși, un spirit al locului, o componentă specifică, națională, în fond, un substrat latin, redescoperit și exaltat de corifeii Școlii Ardelenice. Era astfel asigurată atît universalitatea, prin credința catolică, cit și descoperirea și conștientizarea lucidă a energiilor creatoare și întemeietoare ale unei provincii a Imperiului Habsburgic. Mai mult ale unui oraș, real și simbolic. Blajul devenea – datorită școlilor sale, și apoi Institutului de teologie – un centru al culturii care va iradia în întreaga arie locuită de români, dincolo de Carpați, în Principate. Micul oraș de pe Tîrnava ajunge, grație Unirii de la 1700, la rangul unei cetăți spirituale. În perioada interbelică, la Blaj se învâța la nivelul marilor facultăți de teologie din Apus, tratatele de dogmatică sau de morală, cele ale lui Vasile Suciu sau Ioan Suciu, lucrări originale, valoroase, atingînd exigențele învățămîntului catolic european. Predau mulți doctori în teologie la Roma, existau călugării asumpționiști, la care va ucenici și Nicolae Balotă, existau congregații, unele reapărute după 1989, ca și cea a Maicii Domnului, a bazilienilor, o bibliotecă solidă cu un prețios fond de carte veche aparținînd lingvistului umanist Timotei Cipariu. Blajul organizează exerciții spirituale și pelerinaje, inclusiv la Roma, întîlniri culturale, conferințe. Intelectuali și preoți, elevi și orășeni, țărani simpli și meșteșugari își unesc eforturile pentru a da strălucire locului. La Blaj, în secolul al XVIII-lea, se construiesc instituții și se formează eminenți preoți-profesori, se edifică temeinic o structură modernă în spirit catolic, dar și iluminist, se configurează linile direcționale ale unui concept de cultură religioasă europeană. Toți lucrează după puteri, încrezători în Providență, o atmosferă spirituală care, în parte, a supraviețuit. Cum era aceasta ne-o spun istoricii, de la Iorga la cei de azi, Camil Mureșanu, sau Ovidiu Ghitta. În esență, era un climat de emulație și mîndrie de a aparține lumii, de a depăși localismul, de a aparține, în fond, universalității prin credința universală, catolică. În cumplita noapte a interdicției și apoi a persecuției Bisericii Unite, după 1948, tocmai pe temeiul acestei apartenențe la universalitate, preoții și episcopii greco-catolici, fideli jurămîntului lor Bisericii Romei, au fost acuzați, încarcerati, persecutați și martirizați. Nici unul dintre episcopi nu a trădat legămîntul acesta de apartenență la moștenirea lui Petru. Toți episcopii uniți, de la P. S. Vasile Aftenie, primul martirizat, decedat în 1950, la Cardinalul Iuliu Hossu, decedat în 1970, ca și credincioșii, mii de anonimi, numeroase călugărițe ale diverselor confrerii, și călugări basilieni, preoți din satele transilvane, toți și-au păstrat credința greco-catolică, în ciuda teroarei și a presiunilor, a închisorilor și a metodelor dure ale unui stat totalitar, comunist și ateu.

După 1989, aceste legături cu Biserica Romei, dar și cu tot ceea ce înseamnă spiritualitate creștină de sorginte occidentală, au fost re-luate nu dintr-un punct mort, ci dintr-o tradiție care a continuat să supraviețuiască subteran, așa cum liturghiile clandestine, botezurile și cununile nu au încetat să fie oficiate de preoții greco-catolici în secret. Nu de puține ori solidaritatea fraternă, creștină, s-a manifestat în „libertatea socialistă”, în relativa libertate supravegheată, nu doar în detenție, unde preoți romano-catolici, ortodocși și greco-catolici au conlucrat pentru a învăța cuvîntul lui Dumnezeu, s-au rugat împreună și au experimentat o formă de ecumenism cu atît mai prețios, cu cît era neteoretizat, neretorizat, spontan și pătimit acolo, în condițiile catacombelor, amintind primele veacuri ale tortionarilor păgîni, cînd creștinii refuzau să se închine zeităților oficiale, cultului forței, pentru a-și salva viața de aici. Despre episcopii romano-catolici Márton Aron sau Durcovici, frați de suferință în temnița din Sighet cu episcopii români uniți, se povestesc lucruri demne de sinaxare sau de actele martirice, și ele, mai ales, nu doar bunele relații dinaintea persecuției, au cimentat fraternizarea în suferință pentru Christos, indiferent de confesiune sau naționalitate. Dacă legătura cu Cetatea Vaticanului a rămas mereu vie în secret, este și pentru că și episcopul de Lugoj, după 1989, Ioan Ploscaru, și cardinalul de azi, Alexandru Todea, și arhiepiscopul George Guțiu de Cluj-Gherla, și alții au conti-

nuat să comunice și să se organizeze într-o rețea subterană, asemenea pînzei freactice care alimentă întreaga Transilvanie, și nu numai cu energiile spirituale proprii Bisericii unite.

Cîteva momente esențiale pentru normalizarea vieții Bisericii române unite greco-catolice se cer amintite: în primul rînd ieșirea din catacombele persecuției, imediat după decembrie 1989. În orașul meu, Cluj, îmi amintesc de îndemnul părintelui Tertulian Langa de a ne regăsi în libertate cei care frecventam, pe ascuns, Biserica piașișilor, înainte de 1989; de a ne aduna, fără teamă acum, dar și fără a coperiș, deocamdată sub cerul liber din imediata apropiere a statuiei lui Mathias Corvin. Au urmat, după obținerea libertății de manifestare a confesiunii greco-catolice, o serie lungă de cereri repetate de restituire a bisericilor confiscate de stat, refuzul și tergiversările, exasperarea și, în fine, victoria retrocedării catedralei „Schimbarea la față” din orașul Cluj, construirea catedralei „Sfînta Cruce” la Baia Mare, înălțarea multor biserici mai mici, la Moliseț sau la Alba-Iulia, recent sfințirea altei biserici centrale ca poziție în același oraș nordic, capitala de reședință a Maramureșului așa de energic, dedicate Sfîntei Maria. Au fost restituite din vechiul patrimoniu bisericesc greco-catolic alte cîteva lăcașuri la Lugoj și în alte cîteva localități, puține față de cererea deapta a celor în drept să-și redobîndească bisericile lor. Reînființarea episcopioilor și a institutelor teologice de grad universitar la Blaj, Oradea și Cluj, vizitele la Roma și la diferite conferințe episcopale și întîlniri și dialoguri ecumenice, reapariția unor publicații interbelice într-o formă nouă *Viața creștină* sau *AGRU arhidiecezan* la Tîrgu-Mureș, editarea sau reeditarea unor lucrări necunoscute și apreciate de generația părinților și bunicilor noștri, de la cărțile episcopului Ioan Suciu despre tinerete, la cartea adresată tinerilor de cardinalul Alexandru Todea, toate au reafirmat voința de a re-lădi durabil o morală și o sensibilitate autentic creștine deschise „semnelor vremii”, pentru a-L cita pe Sfîntul Părinte. Întîlnirile tinerilor catolici din întreaga țară, de unde nu au lipsit credincioși din Moldova sau din afara granițelor țării, tineri catolici, delegați și ierarhi, au condus, pe lîngă protocolul celor două biserici, tratative oficiale și discuțiile mai vechi, cred, la întîlnirea din 1999, de la București, a lui Ioan Paul al II-lea cu credincioși catolici, dar și ortodocși, cu oficialitățile Bisericii Ortodoxe Române, dar și cu o mulțime entuziasmată de vizita Papei, mulțime de tineri mai ales, care scandă „Unitate, Unitate”, așa cum Suveranul Pontif își va reaminti și ne va reaminti cu diferite ocazii. Fără îndoială, momentul de vîrf a fost de departe cel al întîlnirii din mai 1999 cu Sfîntul Părinte la București, cînd mulți membri ai Bisericii Ortodoxe Române au putut constata pe viu înțelepciunea papei de origine slavă, umilînța apostolică a ierarhului roman, îmbrățișarea ecumenică sinceră a vicarului lui Christos, mesajul de autentică iubire creștină, simplitatea curajoasă a unui om care a însemnat mult pentru schimbările lumii de după 1989.

Așcum amintea episcopul de Oradea P. S. Virgil Bercea cu ocazia întîlnirii responsabililor diecezani AGRU la Baia Mare, la Universitatea de vară, ținută în ambianța monahală de pe Dealul Crucii, la mînaștirea surorilor baziliene, laici sînt chemați să participe mai intens și mai amplu la viața comunitară. Biserica sînt ei, alături de preoți, laicii trăiesc o adevărată „preoție laică”, în calitate de persoane care trebuie să răspundă vocației lor religioase, însușirilor regale, sacerdotale și profetice, după modelul suprem, Christos. Scrisoarea lui Ioan Paul al II-lea, „Christi fideles laici” se oprește în mod special asupra importanței mișcărilor laicilor îndemnați să trăiască mesajul evanghelic în condițiile contemporane.

Biserica greco-catolică și România, în general, considerată drept veritabilă punte între Occident și Orient, este invitată să-și desfășoare misiunea de a mijloci schimburile de valori, culturale și spirituale, între cele două aripi ale creștinătății. În altă scrisoare apostolică, „Nuovo millennio ineunte”, comunicată lumii catolice la închiderea marelui Jubileu, Sfîntul Părinte vorbea despre datoria credincioșilor de a „înflori acolo unde Dumnezeu ne sădește”, reluînd frumoasele cuvinte ale sfîntului Francisc de Sales adresate cu înțelepciune doamnei de Chantal. Așadar, acolo unde e mai mare nevoie de enegia și devoțiunea fiecărui. Ori Biserica Unită are nevoie de „mărturisitori ai iubirii”, înainte de toate, de identitatea sa, cum are nevoie experiența confesională, spațiul fratern și expresia celorlalți, pentru a realiza, după îndemnul Suveranului Pontif „un schimb de daruri între Occident și Orient”. Biserica, adică întreaga comunitate a creștinilor, nu va putea să se edifice fără o profundă „purificare a memoriei”, temelia unei construcții comune a mileniului III. Tot Ioan Paul al II-lea se bucură de feroarea tinerilor participanți la întîlniri internaționale, cum a fost cea de la Tor Vergata, cu prilejul marelui Jubileu, ori cea de la Paris în 1999, unde din partea greco-catolicilor au vorbit tineri români. Într-adevăr, Biserica „trăiește o primăvară”, unde tinerii sînt factorii configurați ai unei lumi a dialogului și internetului, ai ecumenismului, care nu-și uită trecutul eroic, dar îl asimilează într-o viziune dinamică și inventivă, flexibilă și proaspătă, de inspirația Spiritului Sfînt.

Recentele întîlniri de la Timișoara sau Baia Mare a tinerilor greco-catolici cu colegii lor de studii și credință, cu romano-catolici francezi, germani, africani, hispanici, dau măsura deschiderilor de orizont și a conlucrării pentru o Europă și o lume a valorilor comune creștine. O forță a contemporaneității noastre tensionate, tineretul catolic încearcă să descifreze „semnele timpului”, să intuiască mersul în istorie al Providenței, cu entuziasmul și dăruirea specifice tineretului spiritual.

ADRIAN POPESCU s-a născut în 1947 la Cluj. Este redactor șef al revistei *Steaua*. Ultimele apariții: *Umbrio* (antologie din toată creația sa lirică), București, Editura Viveo, 2000, *Tînărul Francisc* (roman biografic despre Sfîntul Francisc), Cluj, 2000.